

Een vernieuwde propositie van gemeenten aan het nieuwe kabinet

De waarde van het sociaal domein

Een slimme investering in bestaanszekerheid, kansengelijkheid en gezond samenleven

Colofon

Deze propositie is tot stand gekomen met medewerking vanuit de VNG, Divosa, de NDSD en de gemeentelijke netwerken G4, G40, M50, K80, P10
Procesbegeleiding en penvoering: Ben Hammer en Sophie van der Spek (Common Eye).

In samenhang investeren

In 2021 schreven wij de propositie *'De winst van het sociaal domein'*. Daarin onderbouwden we dat investeren in het sociaal domein zich uitbetaalt. Dat heeft zich in de afgelopen jaren al volop bewezen. Maar willen we onze ambities waarmaken, dan is de noodzaak van investeren, actueler dan ooit. Onderzoeken stapelen zich op over inwoners die in de knel raken in en door het huidige systeem. Bestaanszekerheid en kansengelijkheid werden niet voor niets als centrale thema's genoemd in de meest recente troonrede en waren volop onderdeel van de campagne in aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen van november 2023.

Onze propositie is nog steeds actueel, omdat het nog niet is gelukt om de beweging te maken naar collectieve antwoorden op de opgaven die de individuele problemen overstijgen. Antwoorden die de overheid niet alleen kan geven, maar waarvoor wel naar de overheid gekeken wordt. Ondertussen maken de schotten tussen systemen het organiseren van voorzieningen en ondersteuning 'over domeinen heen' onnodig ingewikkeld. Het huidige systeem zit de mensen én gezamenlijke oplossingen in de weg.

Deze propositie gaat dan ook opnieuw over de belangrijkste opgaven in het sociaal domein en over wat gemeenten doen om een samenhangende aanpak van deze opgaven te versterken.

De opgaven

In een wereld waarin crises zich opstapelen, is er grote druk om op korte termijn fundamentele stappen te zetten. De hoge energietarieven en prijsstijgingen raken een steeds grotere groep inwoners. De vergrijzing zorgt voor zowel meer inwoners met een zorgbehoefte als minder personeel die die zorg kan bieden. Er is een nijpend woningtekort voor starters en speciale aandachtsgroepen zoals mensen die uitstromen uit instellingen en statushouders.

Een grote groep inwoners leeft in armoede. Stress daarover leidt tot verslechterde gezondheid en soms ook tot spanning in gezinnen en bij de opvoeding van kinderen. Mensen voelen zich buitengesloten omdat zij op veel fronten niet

mee kunnen doen in de samenleving. In wijken met veel inwoners in een kwetsbare situatie heerst een gevoel van onveiligheid.

Voor statushouders die in gemeenten een plek zoeken om te wonen, is het lastig een bestaan op te bouwen. Laagdrempelige voorzieningen en professionals die hen helpen, staan onder druk door het toenemend aantal inwoners die ondersteuning nodig hebben. Want ook inwoners met wie het overwegend goed gaat, doen vaker een beroep op ons in moeilijke tijden. Wij hebben te beperkte middelen om er voor al deze inwoners te zijn.

En soms raken inwoners zelfs in de problemen dóór de overheid, in plaats van dat wij in vertrouwen naast hen staan. Het vertrouwen in de overheid heeft schade opgelopen.

De waarde

Het moet en kan anders. In een tijd van individualisering van de samenleving, lijken we te zijn kwijtgeraakt hoe we ervoor zorgen dat we er sámen goed voor staan als samenleving. Als we meer collectiviteit willen, zullen we collectieven moeten aanspreken en faciliteren. Inwoners voelen zich krachtiger als ze er niet alleen voor staan in de uitdagingen van deze tijd. Zich gezien voelen, gehoord en geholpen worden is voor hen een eerste belangrijke stap die hen kan helpen om weer mee te doen in de samenleving.¹ Dat is de maatschappelijke waarde. Ieders bestaan doet ertoe.

In samenhang investeren

Wij stellen inwoners in staat om er voor elkaar te kunnen zijn. En bieden hen samen met onze maatschappelijke partners duurzame ondersteuning. We grijpen in op de mechanismen die ervoor zorgen dat inwoners in een kwetsbare situatie in een neerwaartse spiraal terecht komen.

Dat gaat niet zomaar. We hebben te bewijzen dat we er als gemeenten voor onze inwoners zijn en oog hebben voor hun soms complexe levenssituaties. We investeren om inwoners bestaanszekerheid te helpen bieden, kansengelijkheid te vergroten en gezond samenleven makkelijker te maken.

- Wij investeren in **vermindere van bestaansonzekerheid** voor inwoners die in de knel zitten, zodat hun inkomen, werk of woonsituatie voldoende en voorspelbaar is. Met begrijpelijke regelgeving. Bestaansonzekerheid is schadelijk voor mensen en hindert hen om mee te doen in de samenleving en een gezond leven te leiden.²
- Wij **investeren ongelijk om kansen te bieden** aan inwoners in kwetsbare situaties. We willen een nieuwe generatie met minder achterstanden laten opgroeien. We investeren in jeugd en jongeren en we bieden maatwerk aan inwoners die onze steun of zorg nodig hebben. We komen naar inwoners toe als zij geen hulp vragen, maar wel hulp nodig hebben. We bieden onze jeugd de kans om hun talenten te ontwikkelen.
- Wij investeren in **verbindingen in de buurt voor gezond samenleven**. Een vitale samenleving waarin inwoners elkaar ontmoeten en in beweging zijn, gezond eten, zich gezonder voelen en samen kunnen bijdragen aan het versterken van onze samenleving. Wij stimuleren gemeenschappen en de leefomgeving om vitaliteit te versterken, omdat een gezonde omgeving bewezen effectiever is dan wat ieder voor zich kan bereiken met focus op een gezondere leefstijl.

In samenhang investeren

Zekerheid biedt kansen

Een thuis hebben, je nuttig voelen en werk zijn belangrijk om je gezien te voelen in de samenleving. Maar de manier waarop we wet- en regelgeving ontwerpen, sluit mensen uit. Flexwerkers hebben niet de opleidingsmogelijkheden die vaste medewerkers wel hebben. Jongeren met problemen lopen hun achterstanden in het onderwijs niet meer in en niet iedereen kan zich bijles veroorloven. Intergenerationele armoede is zo'n complexe opgave, waarbij het huidige systeem mensen tegenwerkt. Hiermee ontnemen we mensen (onbedoeld) kansen. Ook hardnekkige discriminatie en racisme ontnemen mensen kansen.

Gemeenten investeren samen met maatschappelijke organisaties en ondernemers in aandacht, steun en toegankelijke en begrijpelijke voorzieningen zodat mensen kunnen meedoen in de samenleving en op de arbeidsmarkt. Dit betaalt zich uit in meer kansen voor inwoners, een toegankelijker en toekomstbestendigere arbeidsmarkt en een sterkere samenleving.³

Zekerheid maakt gezond samenleven mogelijk

Bestaansonzekerheid is schadelijk voor mensen. Zeker als zij zich in een situatie bevinden zonder uitzicht om daar op korte termijn uit te komen. Armoede en financiële problemen zijn bovendien risicofactoren voor huiselijk geweld en kindermishandeling.⁴ De stress die samenhangt met bestaansonzekerheid kan mensen ziek maken, zorgt voor schaamte en heeft grote invloed op de sociale relaties. Problematisch overgewicht kan mensen belemmeren om mee te doen in de samenleving of op de arbeidsmarkt.⁵

Gemeenten staan dichtbij inwoners. We zien het als onze taak om onzekerheid en daarmee ook stress te verminderen. We bieden samen met maatschappelijke organisaties en ondernemers voorzieningen waar mensen zich gezien en gesteund kunnen voelen. Voor wie dit nodig is, kunnen vrijwilligers en professionals individueel mensen helpen het gevoel van eigen regie weer terug te vinden met maatwerk in ondersteuning, begeleiding en toeleiding naar opleiding en werk. Door blijvend te zorgen voor een zeker uitzicht, investeren we in gezonde mensen.

Ongelijk investeren voor meer gezonde levens

Wanneer inwoners zekerheid ervaren en kansen hebben om deel te nemen aan de maatschappij, des te meer geld en ruimte zij hebben voor een gezond en gelukkig leven. Daarbij is steeds de vraag wat een inwoner nodig heeft om zich gezond te voelen en een gewaardeerde deelnemer van onze samenleving te kunnen zijn. Wat er nodig is, overstijgt vaak het individu, omdat gezondheidsverschillen in sommige wijken zo groot zijn geworden dat collectieve investeringen nodig zijn.⁶

Gemeenten investeren in die wijken, met meer verbinding tussen inwoners (collectieven), toegankelijke voorzieningen en een gezonde leefomgeving waarin mensen elkaar kunnen ontmoeten, kunnen bewegen en kunnen bijdragen aan de samenleving. Met maatwerk aan hulp en ondersteuning als dit nodig is.

In samenhang investeren

De wereld is niet maakbaar en we kunnen niet alles oplossen. De echte verandering zal uit de samenleving komen, in gesprekken over hoe we meer voor elkaar kunnen betekenen. We moeten het hebben over hoe we als inwoners samen kunnen zorgen voor kwetsbare mensen in onze buurt, die zelf niet kunnen terugvallen op een netwerk. Over hoe we kunnen leren omgaan met mensen die het net even anders doen. En er is een maatschappelijk gesprek nodig over hoe we de schaarse middelen van de overheid inzetten. Zodat we samen een menselijke omgeving creëren waarin inwoners kunnen leven hoe zij willen, en er voor elkaar kunnen zijn als dat nodig is.

Sociale basis als rode draad

Voor gemeenten is **een sterke sociale basis** het vertrekpunt van onze investeringen in het sociaal domein. Het is het sociale weefsel waarin inwoners en gemeenschappen kunnen floreren. We hebben geleerd van de afgelopen jaren dat het loont om te werken vanuit sterke verbindingen in de buurt. Dat er oplossingen te realiseren zijn met inwoners die naar elkaar omkijken en door te investeren in laagdrempelige voorzieningen. Door wijken en buurten te versterken, helpen we de beweging van individu naar collectief.

De sociale basis vormen we samen met inwoners en onze samenwerkingspartners. Passende oplossingen met en voor inwoners ontstaan vanuit domein-overstijgende samenwerking tussen welzijn en zorg, kinderopvang en onderwijs, werk en inkomen, wonen, sport en cultuur. Ons aandeel in de sociale basis is investeren om de verbindingen en voorzieningen in de buurt te versterken.

We investeren op drie niveaus:⁷

1. De **persoonlijke sociale basis** van de inwoner en diens sociale netwerk. Gemeenten werken samen met inwoners en samenwerkingspartners om inwoners met een kwetsbaar netwerk te ondersteunen, vroegtijdig problemen te signaleren en te investeren in plekken voor ontmoeting en contact.
2. De **gemeenschappelijke sociale basis** met informele netwerken van inwoners, clubs en verenigingen in de buurt. Gemeenten investeren in gemeenschappelijkheid door initiatief van inwoners te erkennen en ondersteunen, door belemmeringen weg te nemen om tot uitvoering van initiatieven te komen, en door netwerken te ondersteunen.⁸
3. De **professionele sociale basis** met collectieve voorzieningen, vrijwillige ondersteuning en begeleiding en laagdrempelige hulp (zoals maatschappelijk werk) en de 1e lijns-zorg. Gemeenten investeren in samenwerking tussen professionals en organisaties die inwoners bijstaan.

Sturen op samenhang voor duurzame verandering

Wij zien het als taak van de overheid om vertrouwen, zekerheid en voorspelbaarheid te geven aan inwoners. Daarvoor moeten we loskomen van het technocratische afstandelijke systeem waar we nu nog in vastzitten. Dat kunnen wij niet alleen en het zal tijd kosten om te veranderen.

Waar we niet kiezen of sturen vanuit samenhang op de langere termijn, schieten we tekort op afzonderlijke problemen waar inwoners nu tegenaan lopen. De Energietoeslag is hier een voorbeeld van: inwoners werden gericht gesteund, maar het was complex in de uitvoering en niet duurzaam helpend voor inwoners. Gemeenten investeren in bestaanszekerheid, kansengelijkheid en gezond samenleven.

In samenhang investeren

Daarbij werken wij samen met inwoners (zowel inwonercollectieven als individuen), samenwerkingspartners in het maatschappelijk middenveld (maatschappelijke organisaties, ondernemers en kennispartners) en het rijk.

Zo sturen wij op samenhang, nu en in de toekomst:

- **Verbinding.** We zien in de praktijk dat we inwoners in een kwetsbare positie perspectief kunnen bieden met een duurzame oplossing vanuit samenhangend beleid. We werken vanuit vertrouwen mét inwoners vanuit hun behoeften en autonomie. We leren in samenwerking met inwoners en onze samenwerkingspartners hoe we de gemeenschap kunnen versterken om meer voor elkaar te kunnen betekenen. We maken vanuit strategisch partnerschap heldere afspraken met samenwerkingspartners over wie waarvan is. We bieden ruimte aan professionals vanuit vertrouwen.
- **Voorspelbaarheid.** We zien in de praktijk dat we inwoners in een kwetsbare positie in crisissituaties vertrouwen kunnen geven en dat met maatwerk hun problemen kleiner worden. We leren met inwoners en onze samenwerkingspartners hoe we op de langere termijn naast inwoners staan en wat wij wel en niet kunnen bieden.
- **Vereenvoudiging.** We zien in de praktijk dat regels en voorzieningen vaak te complex en ontoegankelijk zijn voor mensen. We werken aan een systeem dat we kunnen begrijpen en uitleggen. We leren van vragen uit de praktijk en passen het systeem daarop aan.⁹

Belangrijkste vragen aan het rijk

Het rijk heeft invloed op de cruciale randvoorwaarden om maatschappelijke waarde te realiseren met en voor inwoners en gemeenschappen. Wij vragen van het rijk meer doorbrekende actie dan we de afgelopen jaren hebben ervaren.

Het rijk kan onzekerheid verminderen, met **voldoende middelen** waar we **structureel** op kunnen rekenen. We hebben nodig dat het rijk opgavegericht financiert en regelgeving samenhangend inricht, vanuit interdepartementale samenwerking gericht op de lokale uitvoering.

Er is ruimte nodig om **samenwerking te versterken** over wetten en domeinen heen. Duurzaam en samenhangend, met zo min mogelijk tijdelijke overheidsmaatregelen voor afzonderlijke problemen.

We hebben een **voorspelbaar en vereenvoudigd systeem** nodig dat vertrouwen geeft aan inwoners en zo begrijpelijk voor hen is, dat zij het niet kunnen ontlopen. Een systeem dat meer ruimte biedt voor beleidsvrijheid met lokaal maatwerk en minder druk met zich meebrengt in de verantwoording achteraf.

Hier willen we samen met het rijk aan werken.

Bestaanszekerheid bieden door onzekerheid te verminderen

Een steeds grotere groep inwoners ervaart bestaansonzekerheid over wonen, inkomen, werk en hoe zij mee kunnen doen in de samenleving. Onzekerheid geeft stress en kan mensen ziek maken. Voor mensen die leven in armoede staat hun bestaan op meerdere fronten onder druk. Zij voelen zich uitgesloten.¹

Inwoners verdienen een overheid die hen niet alleen laat staan en die aansluit bij hun behoeften en autonomie.² Een overheid die niet zelf medeveroorzaker is van onzekerheid en schulden. Harde cijfers zijn er niet, maar het kan niet zo zijn dat mensen niet krijgen waar zij recht op hebben omdat zij bang zijn voor terugvorderingen of niet werken uit angst om toeslagen te verliezen.³

Onzekerheid die wij als gemeenten verminderen

We zien grote noodzaak om als gemeenten vanuit vertrouwen naast inwoners te staan. We sluiten aan bij hun behoeften en autonomie en bieden zekerheid en voorspelbaarheid. We willen zo handelen dat inwoners zich gezien en gehoord voelen en duidelijkheid ervaren over wat zij wel en niet van ons kunnen verwachten.

Wij verminderen onzekerheid op de volgende opgaven:

- **Inkomen.** Als inwoners geen of onvoldoende inkomen hebben, dan is er iets aan de hand. Een belangrijk signaal dat wij niet negeren. Inwoners moeten kunnen rekenen op voldoende en voorspelbaar inkomen. We bieden begeleiding en bijstand voor wie dat nodig heeft. In samenwerking met maatschappelijke organisaties zoeken we contact met inwoners die aanspraak kunnen maken op inkomensondersteuning, maar hier nog geen gebruik van maken.⁴
- **Werk en meedoen.** Meedoen in de samenleving is niet voor iedereen vanzelfsprekend. Wij ondersteunen inwoners in het proces van activering of

re-integratie en deelnemen aan de maatschappij. Wij zetten ons samen met werkgevers in voor een inclusieve arbeidsmarkt. We ondersteunen inwoners om naar vermogen mee te doen op de voor hen best passende plek met duurzaam werk.

- **Wonen.** We doen er alles aan om ervoor te zorgen dat er zoveel mogelijk woonplekken bij komen. We werken aan een rechtvaardige, efficiënte en evenwichtige (regionale) verdeling van woningen. We werken daarmee aan duurzame, klimaatbestendige én vitale buurten.⁵ We werken samen met inwoners, corporaties en zorg om passende woonoplossingen te vinden voor eenpersoonshuishoudens, huisvesting voor ouderen (voorzieningen voor wonen en zorg) en aandachtsgroepen, zoals daklozen, uitstromers uit instellingen, medisch urgenten, arbeidsmigranten en statushouders. We werken aan betere samenwerking tussen wonen, welzijn en zorg in samenspraak met bewoners. We ondersteunen inwoners om langer thuis te blijven wonen. We onderzoeken nieuwe woonvormen en geclusterd wonen, ook al wil iedereen het liefst in zijn eigen huis blijven wonen. Intramurale voorzieningen zijn beschikbaar voor wie dit onafwendbaar is. Ook ondersteunen we inwoners bij het verduurzamen van hun woning, als zij daar zelf onvoldoende middelen voor hebben.
- **Armoede.** Inwoners kunnen rekenen op ondersteuning bij het tegengaan van armoede op alle fronten. Gezinnen in armoede bieden we

Bestaanszekerheid bieden door onzekerheid te verminderen

samenhangende ondersteuning op alle levensterreinen om veilig te kunnen opgroeien en opvoeden.

- **Schulden.** Inwoners die door schulden in een kwetsbare situatie zitten ondersteunen we met basisdienstverlening (zoals begeleiding en schuldhulp) vanaf de eerste signalen van betalingsachterstand. We voorkomen dat schulden stijgen door boetes en incassokosten. Dit doen we in samenwerking met sociaal raadslieden, juridische hulp en rechtsbijstand en door schulden van hen over te nemen.
- **Asielopvang en opnemen statushouders.** We zorgen voor evenredig verspreide en kleinschalige opvangplekken voor asielzoekers. Als zij een verblijfsvergunning krijgen toegekend, kunnen de statushouders een betekenisvol bestaan opbouwen in ons land en bijdragen aan onze samenleving. We ondersteunen bij het organiseren van betekenisvolle contacten, inkomen (integratie, werk, opleiding/onderwijs) en opvang en begeleiding van kinderen.⁶
- **Veiligheid in wijk en buurt.** We werken samen met zorg- en veiligheidspartners, oggz en bemoeizorg om passende hulp te bieden aan inwoners die verward of onbegrepen gedrag vertonen, zichzelf ernstig verwaarlozen, ernstige overlast veroorzaken of die zich in een onveilige (thuis)situatie bevinden door kindermishandeling of huiselijk geweld. Dit doen we door een passende woonplek en ondersteuning te bieden. We helpen inwoners in de buurt om de wijk leefbaar en veilig te houden.

Zekerheid die het rijk kan bieden

Gemeenten kunnen niet alles doen als het gaat om het oplossen van de wooncrisis en het bieden van voldoende voorspelbaar inkomen. Organiseren van samenhang is complex door elkaar soms tegenwerkende wet- en regelgeving. Gemeenten kunnen onvoldoende vangnet bieden voor het groeiend aantal inwoners dat in schadelijke onzekerheid leeft. Wat wij daarom nodig hebben van het rijk:

- Maak samen met ons **fundamentele keuzes in het stelsel van bestaanszekerheid** voor de komende tien jaar, met aandacht voor ieders rol en verantwoordelijkheid. Geef richting (het 'wat'), maar ook ruimte voor uitwerking in de uitvoeringspraktijk (het 'hoe').
- Investeer in **voldoende passende en betaalbare woningen** evenredig verspreid over het land conform de Nationale woon- en bouwagenda. Landelijke regie op aandachtsgroepenbeleid en interdepartementale afstemming hierover, om een stapeling van aandachtsgroepen te voorkomen. Structurele langjarige investeringen in gebiedsontwikkeling en nieuwbouw. Zorg dat gemeenten de wettelijke en financiële instrumenten krijgen om aan de afgesproken woningbouw door corporaties en projectontwikkelaars sturing te geven.
- Kom met maatregelen om een **voldoende voorspelbaar sociaal minimum** inkomen in te voeren.⁷ Dit in samenhang met maatregelen om (meer) werken mogelijk te maken. En maatregelen die overheid en schuldeisers verplicht om inwoners te helpen om schulden te voorkomen.

Bestaanszekerheid bieden door onzekerheid te verminderen

- **Vereenvoudig fundamenteel** het stelsel inkomensondersteuning en herzie het fiscale- en toeslagenstelsel, zodat toeslagen inkomen niet in de weg staan en inwoners zekerheid hebben dat werken ook loont.⁸ Voer veranderingen rondom kinderopvangtoeslag door, regel huur- en zorgtoeslag zonder risico voor inwoners, en voorkom verschillende inkomenscomponenten en -regelingen.
- Herzie de **Participatiewet** fundamenteel, zonder dwingende standaard verplichtingen. Geef gemeenten ruimte voor maatwerk, zowel voor de ondersteuning van kwetsbare inwoners als voor handhaving. Zorg ervoor dat inkomen onderdeel is van een samenhangende en eenvoudige regeling voor de basis van de arbeidsmarkt, zodat werken niet leidt tot inkomensonzekerheid. Voer herzieningen door in afstemming met aanpassingen van aanpalende wetgeving.
- Zorg met heldere regelgeving dat **overmatige onzekerheid en flexibiliteit op de arbeidsmarkt** wordt tegengegaan. Investeer in activerend arbeidsmarktbeleid en volg in de uitwerking hiervan de adviezen van de commissie Borstlap.
- Bied gemeenten stabiliteit met **voldoende middelen** passend bij de omvang van de opgave (zoals daklozen en statushouders) om voor hen passende ondersteuning en begeleiding te kunnen bieden om volwaardig mee te doen in de samenleving. Zorg voor voldoende middelen voor sociaal ontwikkelbedrijven, re-integratie en langdurig investeren in mensen en aanpak van arbeidsmarktdiscriminatie.
- Faciliteer dat asielzoekers al tijdens hun procedure **aan het werk kunnen gaan** en los de belemmeringen daarbij op zoals de wachttijden in de BRP-straten, het verkrijgen van een VOG en diploma-erkenningen.
- Zorg voor een **robuust systeem van rechtsbescherming**, zodat inwoners voldoende sociaal-juridische steun kunnen krijgen en hun recht kunnen halen.

Kansengelijkheid vergroten door ongelijk te investeren

De kans op een goed leven moet niet afhangen van waar je woont of wie je bent. Daar heb je als individu weinig invloed op, maar wij als samenleving des te meer. Voor een inclusief systeem zullen we gerichte keuzes moeten maken. Deze keuzes zijn noodzakelijk voor alle inwoners; kinderen, jongeren en volwassenen. Wanneer zij in kwetsbare situaties (intergenerationele) achterstanden oplopen in gezondheid en kansen om mee te doen, is het heel moeilijk die in te halen.¹

Investerings die wij als gemeenten doen

Wij staan voor een gemeenschap waarin inwoners naar eigen kunnen, meedoen, zich gezien en gesteund voelen. Wij investeren in kansen voor jeugd en inclusiviteit, zowel gebiedsgericht als voor individuen. We zoeken steeds eerst naar slimme collectieve oplossingen en bieden maatwerk waar dat nodig is. We investeren ongelijk om inwoners in kwetsbare situaties kansen te geven. In alle levensfasen, doorlopend en op sleutelmomenten waarop mensen het moeilijk hebben. Dat betekent dat we sommige wijken en individuen meer aandacht en middelen geven dan anderen.

- **Nieuwe generatie.** We investeren in wat gezinnen nodig hebben om in de eerste 1000 dagen een kansrijke start te kunnen maken.² We werken eraan mee dat kinderen en jongeren in veiligheid en goede omstandigheden opgroeien, hun schooltijd met plezier kunnen doorlopen, volop kunnen spelen en bewegen en toegang hebben tot sport en cultuur. We investeren extra in de ondersteuning van jeugdigen voor wie dit niet vanzelfsprekend is.
- **Pedagogische basis.** We dragen bij aan een omgeving waarin ouders en andere opvoeders zich gezien en gesteund voelen in het opvoeden. We stimuleren dat zij elkaar ontmoeten en gesteund worden door kennis en begeleiding van vrijwilligers en professionals, bijvoorbeeld in een oudercafé of bij thema-avonden in de bibliotheek. We investeren in een krachtige

samenwerking met onze partners in kinderopvang en onderwijs voor een sterke pedagogische basis en breed toegankelijke kinderopvang. We investeren in de kwaliteit van en toeleiding naar de voorschoolse educatie.³

- **Opvang en onderwijs als werkplaatsen.** We werken structureel samen met kinderopvang, onderwijs en andere partners in het sociaal domein en zorg aan kinderopvang en scholen als 'werkplaats'. Plekken waar kinderen en jongeren gezond en gelukkig opgroeien en hun talenten kunnen ontwikkelen. We bieden hiermee ook tegenwicht aan de toenemende prestatiedruk die veel kinderen en jongeren ervaren, en die soms tot grote stress leidt. De opvang en scholen zijn plekken voor ontmoeting met en in de wijk. En logische plekken om ondersteuning, sport en cultuur op aan te sluiten, zoals in de vorm van een verlengde schooldag. We investeren in onderwijs-huisvesting als inclusieve gezonde leeromgeving die leren stimuleert en uitval tegengaat.⁴ We werken samen met onze partners aan doorgaande leerlijnen in alle vormen van opvang, onderwijs en toestroom naar opleiding en werk.
- **Ondersteuning, hulp en bescherming.** We geven ruimte voor laagdrempelige voorzieningen in de wijk, zodat kinderen en jongeren in hun eigen buurt terecht kunnen voor ondersteuning en hulp. Vanuit de situatie van het kind en het gezin bespreken we eventuele inzet van specialistische hulp en zorg.

Kansengelijkheid vergroten door ongelijk te investeren

We investeren in versterking van jeugdhulp en werken met het Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming. We ondersteunen jongeren die 18 jaar worden op alle levensdomeinen (support, wonen, school en werk, inkomen en welzijn) en we laten ze niet los in de overgang van Jeugdwet naar Wmo.

- **Inclusieve samenleving en arbeidsmarkt.** We bieden inwoners mogelijkheden om een zinvolle dag te beleven. We nodigen hen uit mee te blijven doen, ook bij sociaal-economische achterstanden, langdurige beperkingen of andere factoren die meedoen belemmeren. Volwassenen en oudere inwoners die afhankelijk zijn van hulp en zorg bieden we steun passend bij hun specifieke behoeften om mee te doen en (langdurige) uitval te voorkomen. Statushouders begeleiden we om hun weg te kunnen vinden in onze samenleving. Mensen met een chronische ziekte of beperking bieden we structurele hulp en bereikbare voorzieningen passend bij de doelstellingen van het VN-verdrag Handicap. We ondersteunen laaggeletterden in de complexiteit van de toenemende digitalisering en hebben aandacht voor de grote groep mensen met een licht-verstandelijke beperking.
- **Gebiedsgerichte aanpak.** We geven bewust bepaalde wijken en buurten extra stimulansen voor meer stabiele inkomens, sterkere scholen en laagdrempelige voorzieningen dichtbij de mensen die we nog niet genoeg bereiken. We zorgen voor sterke wijkteams, toegankelijke voorzieningen en ondersteuning dichtbij in wijken waar veel inwoners (jong en oud) leven in een kwetsbare situatie en door stress en gezondheidsklachten een achterstand oplopen. De hardnekkigheid van deze achterstanden doorbreken we met langdurige en integrale samenwerking tussen maatschappelijke partners, gemeenten en rijk. Waar nodig contracteren we gebiedsgericht, zodat we effectiever kunnen sturen op resultaten.

Kansen die het rijk kan bieden

De rapporten van de WRR⁵ en SER⁶ onderschrijven onze visie. We vragen het rijk dan ook om wetgeving en regels die op elkaar aansluiten en gemeenten beleids- en bestedingsvrijheid bieden om ongelijk te kunnen investeren. Wat hebben we concreet van het rijk nodig?

- Investeer in de **samenwerking tussen kinderopvang, onderwijs, zorg en gemeenten**. Hef belemmeringen voor domeinoverstijgende samenwerking op door integrale financiering. Stimuleer in regelgeving de lokale samenwerking tussen opvangpartners, onderwijs, zorg en gemeenten. Faciliteer gezamenlijk leren om samen op te kunnen trekken vanuit de onderwijs- en zorgstelsels met interdepartementale betrokkenheid (OCW, SZW, VWS). Investeer in breed toegankelijke kinderopvang waarbij ieder kind zich vanaf jonge leeftijd (0 jaar) kan ontwikkelen.
- Stel gemeenten in staat om kansen te vergroten voor **kinderen en gezinnen in kwetsbare situaties**: bied gemeenten en derden de mogelijkheid om de volledige eigen bijdrage van kinderopvang te vergoeden. Compenseer de eigen bijdrage voor VE-kinderen in de kinderopvang en vervang selectiemomenten door continue ontwikkelmogelijkheden.
- Investeer in kwaliteit van het onderwijs, door voldoende middelen voor verbeteren van de kwaliteit van **onderwijshuisvesting**, aanpak van het lerarentekort, en het toekomstbestendig maken van het onderwijs.
- **Voer systeemaanpassingen door die horen bij de Hervormingsagenda jeugd** zodat ook op de korte termijn de meest kwetsbare gezinnen geholpen kunnen blijven worden en samenhang mogelijk is in breed jeugdbeleid.

Kansengelijkheid vergroten door ongelijk te investeren

Geef op korte termijn helderheid over de reikwijdte van de jeugdhulp en financiële zekerheid vanaf 2026.

- Verken met ons waar **standaardisering en uniformering in het jeugdstelsel** mogelijk is om administratieve lasten voor ons en onze aanbieders te beperken. En ook hier: maak wetgeving die ervoor zorgt dat regels elkaar niet kunnen tegenspreken en die kansen voor inwoners beperken.
- Vereenvoudig de wetgeving volgens het **Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming**; werk in samenwerking met gemeenten en samenwerkingspartners randvoorwaarden uit voor integrale hulp en bescherming van huishoudens (0-100) en zorg voor integrale financiering om deze stelselwijziging mogelijk te maken.
- Zorg voor **passende structurele middelen** voor inburgering die aansluiten op de aantallen statushouders en een toereikend budget voor ondersteuning bij participatie en re-integratie.

Gezond samenleven versterken door gemeenschappen te verbinden

De gezondheid van mensen is voor een deel het gevolg van eigen leefstijl en gedrag, maar ook de situatie en omgeving waarin mensen leven hebben gevolgen voor hun gezondheid. Gezond samenleven staat onder grote druk. Inwoners in een kwetsbare situatie hebben vaak geen sociaal netwerk om problemen het hoofd te bieden.¹ Door de toenemende vergrijzing en minder arbeidspotentieel om de zorgvraag op te vangen, zal de zorgbehoefte groter worden dan de (professionele) zorg aankan. Een grotere groep inwoners zal ook mantelzorger zijn². Daarnaast zien we dat overgewicht een 'stille pandemie' aan het worden is met grote sociale gevolgen en zorgkosten.³

Deze problemen overstijgen de gezondheid en leefstijl van individuele inwoners. Het gaat over hoe we samenleven en samen zorgen. Aandacht voor onze sociale structuren en naar elkaar omzien is in toenemende mate nodig. Inwoners verdienen een overheid die gezond samenleven makkelijker maakt, door meer te zorgen voor collectieve oplossingen en korte lijnen tussen inwoners en voorzieningen.

Verbindingen die wij als gemeenten versterken

Inwoners, onze samenwerkingspartners én de overheid hebben een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de vitaliteit van onze samenleving. Daarom trekken we actief samen op. Wij investeren in verbindingen tussen inwoners en inwonerscollectieven, en voorzieningen die inwoners ondersteunen:

- **Maatschappelijk gesprek.** We zijn met inwoners en samenwerkingspartners in gesprek hoe we met elkaar samenleven, hoe we ons voorbereiden op ouder worden, hoe we de openbare ruimte inrichten, hoe we omgaan met vraagstukken over klimaat en keuzes die we maken hoe en waar we willen wonen ('*health in all policies*').⁴ Dit gesprek gaat ook over wat inwoners van de overheid mogen verwachten en waar zij zelf en met elkaar verantwoordelijk voor zijn. We maken keuzes die de vitaliteit van inwoners vergroten en hiermee direct ook de vitaliteit van de samenleving als geheel.
- **Vroegsignalering en tijdige inzet.** We vergroten de beweging van individuele naar collectieve voorzieningen en van curatief naar preventief denken. Die beweging vraagt tijd en veel energie, want we bereiken lang niet alle inwoners, en zeker niet altijd de groepen die bij preventie het meeste baat hebben. We versterken in samenwerking met wijkteams, lokale en regionale partners onze vroegsignalering. We bieden tijdige ondersteuning in de vorm van ambulante zorg, dagbesteding en schuldhulpverlening om escalatie van problemen en daarmee zwaardere inzet te vermijden.
- **Sterke verbindingen in de wijk.** We stimuleren, in samenwerking met inwoners en lokale organisaties, dat inwoners meer voor elkaar gaan betekenen. We faciliteren ontmoeting zodat inwoners er voor elkaar kunnen zijn. Wij vragen wat inwoners nodig hebben en wijzen de weg naar vrijwilligers en professionals en stimuleren in onze wijken en buurten hoe zij samen een sterke sociale basis met elkaar kunnen vormen. We bewegen mee met de dynamiek en energie die in de samenleving aanwezig is: zo geven we buurten waar mensen naar elkaar omkijken ('*community building*') gerichte investeringen en ondersteuning.
- **Gezonde leefomgeving.** We zorgen voor een veilige en gezonde omgeving, met veel groen, die uitnodigt tot elkaar ontmoeten, bewegen en sporten, en

Gezond samenleven versterken door gemeenschappen te verbinden

gelegenheden om kunst te maken en te bezoeken. Dit bevordert ook de mentale gezondheid van mensen. Daarnaast stimuleren we aandacht voor gezonde voeding. Met onze samenwerkingspartners kunnen we het mensen makkelijker maken gezonde keuzes te maken, zoals rondom voeding, bewegen, alcohol en roken.

- **Toegang tot steun, hulp en zorg.** Wij bieden laagdrempelig toegang tot allerlei vormen van hulp en zorg. En stimuleren dat inwoners een beroep doen op collectieve voorzieningen als dit passend is. Wij werken met wijkteams, inwoners en maatschappelijke organisaties om de voorzieningen dichterbij de inwoners te brengen. Ook voor mensen die levenslang en levensbreed ondersteuning nodig hebben. We investeren in goede toegang die breed en integraal kijkt naar wat inwoners nodig hebben.
- **Verbinding sociaal domein en zorg.** We werken met maatschappelijke organisaties en medeoverheden in het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA)⁵ en het Integraal Zorgakkoord (IZA)⁶ aan sterke verbindingen tussen sociaal domein en zorg. Zowel in de wijk voor hulp dichtbij huis, als regionaal om specialistische hulp eenvoudiger te organiseren. Die verbinding is nog niet overal vanzelfsprekend, maar zien wij als de juiste weg van een overbelast zorgsysteem naar een gezond stelsel. Meer normaliseren, minder medicaliseren. 'Welzijn op recept' en 'Arbeid als medicijn' zijn hier goede voorbeelden van.

Een gezonde omgeving die het rijk kan bieden

Om vraagstukken op de snijvlakken van sociaal domein en zorg goed op te pakken en inwoners (collectieven) hierin meer positie te geven een actieve rol te spelen, is ruimte in wet- en regelgeving nodig. Maar misschien nog wel belangrijker: een compleet andere manier van bekostigen. Wat hebben we daarbij concreet van het rijk nodig?

- Neem **Gezond samenleven** op als **een te beschermen waarde in het rijksbeleid** op alle levensterreinen, vooral als het gaat om gezonde woon- en leefomgeving en toegankelijk houden van zorg voor de meest kwetsbare inwoners.
- Bied ruimte en neem belemmeringen weg in wet- en regelgeving zodat maatwerk, waar nodig, geleverd kan worden.
- Zorg dat basisvoorzieningen zoals zorg **toegankelijk en betaalbaar** zijn vanuit mensen zelf. Niet omdat gemeenten met allerlei ondersteuningsmaatregelen achteraf de toegang mogelijk maken of compenseren.
- Bied gemeenten meer ruimte om **domeinoverstijgende en duurzame samenwerking** te versterken. Hiervoor moet het rijk prikkels wegnemen in het zorgstelsel zodat verbindingen tussen sociaal domein, zorg, wonen en arbeidsmarkt beter tot stand komen. En dring de marktwerking in de zorg terug, zodat we meer als partners met aanbieders kunnen samenwerken.
- Breng **structureel 2% van de zorgbegroting** naar gemeenten zodat de systemen van ondersteuning en zorg vanuit Wmo, Zvw en Wlz houdbaar blijven. Die 2% is nodig om de verbindingen en voorzieningen in de buurt te

Gezond samenleven versterken door gemeenschappen te verbinden

versterken en te blijven acteren op de bewegingen van curatief naar preventief die met GALA en IZA zijn ingezet.

- Verken met ons de **houdbaarheid van de Wmo** op de langere termijn. Met aankomende vergrijzing en personeelskrapte zullen we keuzes moeten maken. We willen meer inwoners kunnen ondersteunen met de middelen die er zijn. In de verkenning onderzoeken we ook de mogelijkheden de Wmo meer inkomensafhankelijk te maken.
- Help ons en onze samenwerkingspartners een omgeving te creëren waarin ongezond leven moeilijker is. Dat betekent werk maken van de maatregelen uit het **landelijke Preventieakkoord**.
- We maken de beweging naar langer thuis en ambulante hulp, maar er zullen 'bedden' nodig blijven. Blijf vanuit de Wet langdurige zorg (Wlz) **voldoende plekken in verpleeghuizen** bieden voor ouderen die dat nodig hebben.

Uitvoerbaarheid in het sociaal domein

Gemeenten werken in het sociaal domein aan verbinding, voorspelbaarheid en vereenvoudiging van het systeem. Het is onze verantwoordelijkheid als overheid dat de inwoner weet waar die aan toe is.

Het rijk heeft cruciale randvoorwaarden in handen om de ambities uitvoerbaar te maken. Maatregelen en wet- en regelgeving moeten uitlegbaar, uitvoerbaar en juridisch houdbaar zijn. Het huidige systeem is niet houdbaar en topzwaar van regeldruk.

Uitlegbaar en uitvoerbaar

Gemeenten leren uit de praktijk wat aandacht nodig heeft; met die kennis kunnen we systemen simpeler maken en zo onze kracht benutten. We lopen in de praktijk tegen knelpunten aan waar het systeem beter moet, ook in de kaders die het rijk voor ons stelt.

We zien in onze uitvoeringspraktijk dat vijf thema's aandacht vragen:¹

- **Wie doet wat (in tijd van schaarste)?** Welke taken horen bij gemeenten thuis, en welke kunnen beter centraal uitgevoerd worden door uitvoeringsorganisaties van het rijk? Hiervoor is een duidelijk afwegingskader nodig, dat helpt om te kiezen bij schaarste. Gemeenten sturen als zelfstandige en zelfbewuste bestuurslaag bewust op de taken die zij uitvoeren en maken in samenwerking met het rijk duidelijker wanneer de uitvoering van een taak logischerwijs bij rijk of uitvoeringsorganisaties zou moeten liggen. Bijbehorende vraag aan het rijk is om uitvoeringsorganisaties te equiperen om hun taken goed uit te kunnen voeren.
- **Van pleisters naar preventie.** Gemeenten hebben veel mogelijkheden om inwoners te ondersteunen, maar plakken nu te veel pleisters op losstaande problemen. Vaak gaat het om een stapeling van problemen die eerder voorkomen hadden kunnen worden. We maken een beweging van pleisters naar

preventie. Vereenvoudigen van regels helpt daarbij, ontworpen vanuit het perspectief van inwoners.

- **Slim sturen met regels en geld.** Wetten zijn (te) complex, gestapeld en te vaak onuitvoerbaar. Geld voor gemeenten is gefragmenteerd in (incidentele) potjes met eigen verantwoording. Gemeenten zetten alles op alles om slim te sturen met de middelen die er zijn, maar de structurele basis is onzeker en niet op orde. We vragen het rijk te zorgen voor een stabiele financiële basis, financieren vanuit vertrouwen en integraliteit en minder detailverantwoording.
- **Effectievere uitvoering en samenwerking door gegevensuitwisseling.** Inwoners hebben baat bij een betere samenwerking in ketens en slimmer gegevens uitwisselen, zodat signalen dat inwoners in de knel komen niet gemist worden. We verschuilen ons nog te veel achter 'de AVG', terwijl er ruimte is om naast het belang van privacy ook andere belangen (zoals bestaanszekerheid) mee te wegen. Dit vraagt van alle partijen in ketens aandacht. Daarnaast zijn wetswijzigingen nodig om simpel gegevens uit te kunnen wisselen als dit nodig is (Wams, Wgs, Wskd).
- **Personeel als 'gouden fundament'.** Zonder de professionals in de uitvoering komt er weinig terecht van uitvoeren. Hier zijn wij zuinig op! Zij zijn het gezicht van de overheid, maar voelen ook de toenemende druk van de eisen die gesteld worden in de verantwoording. Arbeidsmarktkrapte is niet uniek voor gemeenten, maar het relatief vergrijsde personeelsbestand zet wel extra druk op de uitvoering. Gemeenten werken er hard aan dat werken in de uitvoering van overheidstaken aantrekkelijk blijft. Dit doen we door te blijven

Uitvoerbaarheid in het sociaal domein

innoveren en slim met elkaar mee te denken over personeelsproblemen. Ook dat vraagt zekerheid van structurele middelen voor gemeenten.

Anders samenwerken met het rijk

Gemeenten en rijk hebben allebei een verantwoordelijkheid om de uitvoerbaarheid in het sociaal domein te vergroten. Samen met het rijk willen we bestaande beperkende patronen in de samenwerking doorbreken. We sluiten daarbij aan bij de actieagenda Sterk Bestuur².

Anders samenwerken vraagt leiderschap om uit het oude denken te stappen en nieuwe wegen te verkennen. Wij investeren landelijk en regionaal in de samenwerking tussen gemeenten en met samenwerkingspartners (inwoners en inwonercollectieven, ondernemers, maatschappelijke organisaties en kennispartners).

We willen samen met het rijk bouwen aan duurzame samenwerking, waarin we komen tot concrete afspraken voor de kortere en langere termijn. Onze uitgangspunten daarbij:

- **Het perspectief van de inwoner is leidend:** we gaan uit van de leefwereld en behoeftes van inwoners en benutten de energie die in de samenleving aanwezig is. We werken samen met inwoners aan de ontwikkeling van praktijk en beleid.
- **We werken samen vanuit gelijkwaardigheid:** de rollen en verantwoordelijkheden van gemeenten en rijk zijn anders, maar in onze samenwerking willen we gelijkwaardig met elkaar omgaan. Gemeenten zijn geen uitvoeringsorganen van het rijk, maar samenwerkingspartners. Dit geven we vorm door:

- *Samen onderzoeken* wat er speelt: hoe kijken we naar de opgave?

Welk beleid is nodig om het vraagstuk op te lossen? Uitvoering en beleid moeten zo vroeg mogelijk bij elkaar worden gebracht in een rijksbrede aanpak met gemeenten. De uitvoerbaarheidstoets decentrale overheden (UDO) is hierbij één van de instrumenten.

- *Samen beoordelen* van de mogelijkheden die er zijn om naar verbeteringen/oplossingen toe te werken: hoe duiden we de informatie en data?

Welke belangen zijn er bij bepaalde oplossingsrichtingen? Welke kansen en risico's? Welke scenario's zijn denkbaar/haalbaar?

- *Samen beslissen* wat dan de goede keuzes zijn. Dit vraagt tijd en ruimte nemen met elkaar om vraagstukken goed te doorgronden. En niet direct te willen gaan voor de 'quick fix'.

- **Ruimte creëren voor het 'anders doen'.** We organiseren bestuurlijk mandaat in de samenwerking (aan gemeentelijke zijde en zijde van het rijk).
- **Domeinoverstijgende samenwerking.** We werken in overleggen tussen gemeenten en rijk opgavegericht. Los van interbestuurlijk samenwerken bedoelen we hier nadrukkelijk ook integraal over domeinen heen, zowel binnen gemeenten als binnen het rijk. Wij zetten zelf stappen in onze eigen organisaties, omdat de schotten hardnekkig zijn. Duurzame domeinoverstijgende financiering is cruciaal om te kunnen ontschotten. De rol en betrokkenheid van toezichthouders in het stelsel is ook belangrijk: ook daar moet ruimte ontstaan om de verbinding tussen zorg en sociaal domein sterker te leggen.

Uitvoerbaarheid in het sociaal domein

Enkele uitgangspunten bij domeinoverstijgend samenwerken:

- We kijken naar de bedoeling, vanuit het perspectief van inwoners
- We werken integraal, vanuit die bedoeling, en kijken waar efficiency te behalen valt
- Iedere samenwerkingspartner neemt verantwoordelijkheid voor het gewenste eindresultaat van de opgave als geheel
- We bieden de juiste randvoorwaarden die professionals zelf aangeven nodig te hebben om hun werk goed te doen. Wij zijn daarbij helder over het 'wat' en geven professionals ruimte voor het 'hoe'.

Een voorbeeld hiervan is dat we een lokale agenda bestaanszekerheid opstellen. Hierin benoemen we vanuit inwonersperspectief kwaliteitscriteria voor dienstverlening aan inwoners op alle domeinen die raken aan bestaanszekerheid. Ook werken we slim samen tussen gemeenten, door vanuit de landelijk geleerde lessen individuele gemeenten te ondersteunen in de samenwerking met ketenpartners rondom opgaven uit deze propositie.

- **Langjarige financiële afspraken.** Er is grote behoefte aan zekerheid, voorspelbaarheid en stabiliteit voor de gemeentelijke financiën. Daarbij helpen langjarig financieren en meer vrij besteedbare middelen. Middelen en ambities moeten hierbij in balans zijn³. Hierbij is een goed beeld van de houdbaarheid van alle stelsels cruciaal. Wanneer we niet voldoende middelen krijgen vanuit het rijk zullen we kritischer zijn de ambities bij te stellen.
- **Beleidsvrijheid voor gemeenten.** Gemeenten hebben ruimte nodig om zelf beleidskeuzes te maken⁴. Om te voorkomen dat de financiële problemen onbeheersbaar worden en de kracht van decentrale overheden verder wordt uitgehold, moet de balans worden hersteld tussen taken, bevoegdheden en bekostiging. We kijken daarbij kritisch naar op welke schaal en wijze we het beste kunnen samenwerken als gemeenten onderling.

- **Taakverdeling.** Gemeenten, rijk, inwoners en maatschappelijke organisaties staan bij verschillende opgaven op andere wijzen in verhouding tot elkaar. We dienen goed en zorgvuldig na te denken welke taak wel en welke niet bij gemeenten wordt belegd (passende taaktoedeling), op welk schaalniveau dit het best georganiseerd kan worden en in welke mate uniformiteit bij de uitvoering aan de orde is.

Gecoördineerd leiderschap in politieke dynamiek

Het is aan politici om besluiten te nemen over de investeringen in het sociaal domein. De uitvoerbaarheid is echter van grote invloed op het politiek-bestuurlijke besluitvormingsproces. Wij zien het als een gezamenlijke uitdaging om met het rijk de politieke dynamiek te voeden met informatie die helpend is en ook tegenwicht kan bieden in het politieke debat.

Het moet duidelijk zijn wanneer iets niet uitvoerbaar is en waarom niet. Vanuit de uitvoeringspraktijk van gemeenten kunnen in samenwerking met het rijk snel alternatieven worden aangedragen hoe een belangrijk politiek speerpunt dan wel gerealiseerd zou kunnen worden.

Bronvermelding

Inleiding: samenhang

1. SCP, 'Gezien, gehoord en geholpen willen worden' (2023)
2. VNG, 'Bestaanszekerheid als belofte' (2023)
3. Platform de Toekomst van Arbeid, 'Investeren in mensen. Bouwstenen van een regeerakkoord over werken, leren en verzekeren' (2020)
4. In bijna de helft (47%) van de gezinnen die te maken hebben met huiselijk geweld en kindermishandeling, is sprake van armoede. Verwey-Jonker Instituut, 'Werk aanpak kindermishandeling' (2018)
5. RVS, 'Gezondheidsverschillen voorbij' (2020)
6. RVS, 'Gezondheidsverschillen voorbij' (2020)
7. Verwey-Jonker en Movisie, 'Leren, sturen en verantwoorden in de sociale basis' (2023)
8. VNG, 'Samen cultuur borgen. Concept propositie van gemeenten aan het nieuwe Kabinet' (2023)
9. In het Platform Sociaal Domein zetten gemeenten gezamenlijk stappen naar samenhangend beleid, betere uitvoering en synergie in de ondersteuning van gemeenten en ketenpartners. Gemeenten zijn via het platform beter betrokken bij de veelheid aan projecten en programma's van verschillende partners met een gezamenlijk verhaal en een gezamenlijke aanpak. Het platform bestaat uit een vast regioteam dat gemeenten ondersteund bij hun leervragen, een leer- en kennisinfrastructuur en een online platform.

Bestaanszekerheid

1. Maud Dolsma, Annemarieke van der Veer en Nadja Jungman, 'Ziek van geldzorgen' (2021)
2. Internationaal Verdrag inzake Rechten van het Kind, artikel 26: Ieder kind heeft het recht op voorzieningen voor sociale zekerheid, een financiële bijdrage en zorg die de overheid geeft aan mensen als zij hulp en ondersteuning nodig hebben. (1989)

3. Niet ieder huishouden maakt optimaal gebruik van deze noodzakelijke regelingen. Landelijke en lokale overheden hebben moeite om mensen te bereiken die recht hebben op dergelijke ondersteuning. Een deel kiest er bewust voor om inkomensondersteuning te mijden, uit angst om grote bedragen te moeten terugbetalen. Volgens de Nederlandse Arbeidsinspectie leven ruim 60.000 Nederlanders in armoede door onbekendheid met inkomensondersteuning. In 2019 weet ruim een kwart (27%) van de huishoudens niet of ze recht hebben op tegemoetkomingen zoals toeslagen. Nibud, 'Dossier Bestaanszekerheid' (2023) en 'Geldzaken in de praktijk 2018-2019' (2019)
4. Ca. 170.000 huishoudens die rondkomen van een inkomen lager dan het sociaal minimum maken geen gebruik van een (aanvullende) bijstandsuitkering. Arbeidsinspectie SZW, 'Niet-gebruik van de algemene bijstand' (2021)
5. KAW, 'Ruimte Zat in de Stad' (2020)
6. Gemeenten spelen een sleutelrol om statushouders wegwijs te maken en op te nemen in onze samenleving. Zij hebben daarvoor ondersteuning nodig. WRR, 'Samenleven in verscheidenheid. Beleid voor de migratiesamenleving' (2020)
7. Maatregelen sociaal minimum zoals die genoemd zijn in de rapporten en adviezen van de Commissie Sociaal Minimum (2023) en de commissie Borstlap 'In wat voor land willen wij werken?' (2020)
8. In het interdepartementaal beleidsonderzoek (IBO) 'Vereenvoudiging sociale zekerheid' zijn concrete adviezen gegeven om het toeslagenstelsel zo aan te passen dat werken loont. (2023)

Kansgelijkheid

1. Onze samenleving kent grote gezondheidsverschillen

die de afgelopen decennia groter zijn geworden.

De achterliggende ongelijkheid overstijgt individuele mogelijkheden om die te beïnvloeden. RVS, 'Gezondheidsverschillen voorbij' (2020)

2. Het verminderen van gezondheidsachterstanden vraagt extra aandacht bij de eerste 1000 dagen van kinderen die opgroeien in een kwetsbare situatie. Goede begeleiding en ondersteuning via het programma Kansrijke Start kunnen hier een verschil maken. Kansrijke start NL, 'Meer aandacht, meer geld en slimme samenwerking voor gezondheid en preventie' (2023)
3. VNG, PO-, VO- en MBO-raad en Branchevereniging Maatschappelijke Kinderopvang, 'Sterke pedagogische basis door krachtige samenwerking' (2022)
4. Investeren in de kwaliteit van onderwijsvesting op gebied van binnenklimaat, adaptiviteit en inclusiviteit leidt tot leerwinst voor kinderen. SEO Economisch Onderzoek in opdracht van OCW, 'Doorrekening leerlabs' (2023)
5. WRR, 'Hoe ongelijk is Nederland?' (2014)
6. SER, 'Werken zonder armoede' (2021)

Gezond samenleven

1. Alleen met adequate ondersteuning kunnen burgers op een verantwoorde en duurzame wijze de zorg voor naasten combineren met bijvoorbeeld betaald werk of onderwijs. Een gebrek aan ondersteuning maakt dat het combineren van werk en zorg zwaarder wordt. SCP, 'Zicht op zorgen' (2023)
2. SCP, 'Position paper: Meer integrale visie op mantelzorg nodig' (2023)
3. Bij ongewijzigd beleid heeft in 2040 naar verwachting 62% van de volwassenen overgewicht. Artsen waarschuwen al jaren voor de obesitas-epidemie als één van de grootste bedreigingen van onze gezondheid. Het zorgt

Bronvermelding

voor een chronische ontsteking in het lichaam en het maakt mensen vatbaarder voor ziekten. Het is bovendien één van de duurste kostenposten binnen de gezondheidszorg. RVS, 'Weblog: Obesitas: een pandemie in slow motion' (2021)

4. 'Health in All Policies' met duurzame verbinding over gezondheid in alle gemeentelijke beleidsterreinen en Positieve Gezondheid zijn rode draden in het gemeentelijke gezondheidsbeleid. VNG, 'Gezondheid breed op de agenda. Landelijke nota gezondheidsbeleid 2020-2024' (2020)
5. Vanuit het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) ondertekend door VNG, VWS, ZN en GGD GHOR Nederland versterken gemeenten en maatschappelijke partners de domeinoverstijgende samenwerking rond gezondheid en preventie voor een gezonde generatie in 2040 (2023)
6. Vanuit het Integraal Zorg Akkoord (IZA) werken gemeenten en maatschappelijke partners samen om de zorg goed, toegankelijk en betaalbaar te houden (2022)

Uitvoerbaarheid in het sociaal domein

1. VNG, 'Stand van de Uitvoering Gemeenten' (2023)
2. BZK, 'Actieagenda Sterk Bestuur' (2023)
3. Brief VNG: <https://vng.nl/sites/default/files/2023-11/07-kaders-vng-inzet-kabinetsformatie.pdf>
4. ROB Adviesrapport Rust-Reinheid-Regelmaat; Evenwicht in de bestuurlijk-financiële verhoudingen (2021)

**Vereniging van
Nederlandse Gemeenten**

Nassaulaan 12
2514 JS Den Haag
+31 70 373 82 00
info@vng.nl

december 2023

[vng.nl](https://www.vng.nl)